

Deus, quod absit ut dicatur, esset liber ad malum agendum, tunc quidquid posset ipsi non liceret, tuncque jus Dei ipsius potentiam non adæquaret. Ergo homo, licet malum agere possit, non ideò illud licitè potest.

SECUNDA PARS

TRACTATUS.

De religione revelata.

Hucusque eos Deistas impugnavimus, qui religionem naturalem et omnem Dei cultum è medio tollunt. Nunc alii nobis debellandi sunt, ii nempe qui religionem naturalem agnoscentes, nullam revelationem admittunt. Inter illos multi ipsam revelationis possibilitatem in dubium vocant. Ab illa quæstione, prout ordo postulat, secundam hanc partem exordiemur.

CAPUT PRIMUM.

De possibilitate revelationis.

In memoriam revocandum est *religionem naturalem*, uti ex dictis satis liquet, esse collectionem omnium officiorum quæ rectâ ratione et lumine naturali præscribuntur.

Revelatio autem est manifestatio alicujus veritatis, facta à Deo per alia media quàm per ea quæ natura instituit ad cognoscendum verum. His positus, expo-

nendi sunt Deistarum de possibilitate revelationis errores.

1°. Affirmant quidam inter Deistas Deum nullomodo posse homines alloqui, nihilque ipsis revelare.

2°. Alii contendunt Deum non posse nos per alios homines religionem edocere.

3°. Ferè omnes Deistæ asserunt Deum (sive possit hominibus aliquid manifestare, sive non) saltem nihil posse illis revelare, nisi quod ratio et lumen naturale, consultis intimis et intrinsecis rerum principiis, verum demonstrant. Undè quidquid ratione non attingunt, omnia consequentur mysteria, explodunt, et à Deo minimè fuisse revelata asserunt. Homines itaque non tenentur, juxta illos, ad fidem mysteriis adhibendam, quia videlicèt ratio sola non potest illa investigare, nec ipsorum veritatem ex intimis illorum naturis demonstrare. Ita præsertim Civis Genevensis in libro cui titulus, *l'Emile*, et in alio libro cui titulus, *Lettres écrites de la Montagne*, in quibus mille modis principium istud versat et in religionem convertit.

4°. Non pauci inter ipsos nullam pariter agendorum et credendorum regulam, nisi *rationem*, admittentes, contendunt Deum nihil nobis revelare posse, nisi quod in religione naturali continetur. Dicunt revelationem non posse esse nisi legis naturalis et conclusionum ex ea derivatarum expositionem; Deum consequenter legi naturæ non posse superaddere mandata positiva, v. g. ministerium publicum, cultum externum, qualis erat apud judæos. Ita docuit Tindalus Anglus in lib. cui titulus, *le Christianisme aussi ancien que le mon-*

de, ou l'Évangile, seconde publication de la Loi de Nature, contra quem multa conscripserunt Joannes Conybeare, Jacobus Foster, et Joannes Leland. Anno 1751, Baccalaureus de Prades visus est hoc systema renovare in thesibus à Sacra Facultate Parisiensi, et ab universo orbe christiano, clamore unanimi proscriptis. Inter decem propositiones quas extraxit Sacra Facultas, ut illas prosciberet, hæc erat tertia: *Vel ipsa religio revelata nec est, nec esse potest alia à lege naturali magis evoluta.*

Hos omnes errores quadruplici propositione confutabimus.

PROPOSITIO PRIMA.

Deus potest homines alloqui et quædam ipsis revelare.

PROB. 1°. Grátis omninò asserunt Deistæ Deum nihil posse hominibus revelare. Ideò usquè minimè demonstrarunt, nec unquam demonstrabunt.

2°. Omnes populi revelationis possibilitatem et existentiam agnovère; ergo pauci Deistæ qui revelationis possibilitatem negant, contra sententiam omnium populorum, omnium doctorum et philosophorum qui hucusquè extiterunt, absque ratione ullâ militant; ergo non sunt audiendi.

3°. Non potest Deo denegari quod omnibus competit hominibus: atqui omnibus hominibus competit facultas suas cogitationes, suas voluntates et veritates plurimas aliis manifestandi; ergo Deus illud potest.

4°. Ille potest homines alloqui et aliquid ipsis revelare, qui potest illos impressione invictâ impellere ad credendum talem veritatem, talem ideam à se significari: atqui Deus potest homines impressione invictâ impellere ad credendum talem ideam à se significari. Deus enim potest nostris animis eas inculpere ideas quas vult, cùm nos creaverit, atque in nos supremum exercent dominium. Ergo, etc.

5°. Certum est Deum multas in nobis procreare ideas, eas, v. g. quæ injucundæ sunt et quas inviti experimur. Imò, juxta plures philosophos, Deus producit in nobis omnes nostras ideas. Quidquid sit de illa ultima sententia, saltem certum est et fatentur omnes Deum in nobis producere, aut saltem producere posse multas ideas. Atqui si Deus potest in nobis multas ideas producere, potest igitur varias veritates nobis manifestare. Nam producere ideas in hominibus, aliquid illis manifestare, aliquas veritates in illis representare, sunt quid unum et idem, cùm idea sit alicujus objecti in mente representatio, alicujus veritatis manifestatio. Ergo, etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Deus potest religionem instituere in quâ homines ab aliis hominibus edoceantur: sic judæos olim per Moïsen edocuit.

PROB. 1°. Ex consensu omnium populorum qui revelationem admiserunt, et quibus non visum est absurdum homines res divinas ab aliis hominibus edoceri.

PROB. 2°. Deus potest hanc instituere religionem quæ tum ex parte Dei, tum ex parte hominis possibilis est, et aliundè ingenio ac indoli hominis valdè congrua: atqui religio in quâ Deus homines per alium hominem edoceret, possibilis est sive ex parte Dei, sive ex parte hominis, et aliunde valdè ingenio et indoli hominis congrua.

1°. Quidem possibilis est ex parte Dei. Si enim Deus non posset homines religionem edocere per alium hominem, vel quia Deus non posset alicui privato homini religionem revelare, vel quia ille privatus à Deo edoctus non posset revelationem quam ei Deus impertiit aliis hominibus manifestare, vel quia Deus teneretur singulis hominibus revelationem immediatam concedere. Atqui, 1°. Deus potest alicui homini privato religionem revelare, ut in præcedenti propositione probatum est. 2°. Ille homo privatus à Deo edoctus potest religionem quam à Deo didicit, aliis hominibus notam facere, uti evidens est. Homines enim suas cogitationes possunt sibi mutuò manifestare. 3°. Deus non tenetur singulis hominibus immediatam revelationem concedere; solummodò enim tenetur subministrare media et signa quibus homines certò cognoscant talem religionem esse divinam. Jam verò Deus, etiamsi immediatam revelationem singulis hominibus non concedat, etiamsi singulos homines non alloquatur, potest eis subministrare signa et media quibus religionem à tali homine annuntiatam, divinam esse certò cognoscant, quibusque constet hominem nomine Dei loquentem à Deo esse missum. Hæc media sunt præsertim miracula

et prophetiæ, ut infrà ostendetur. Ergo, etc.

2º Revelatio in qua Deus homines per ministerium alterius hominis edoceret, possibilis est ex parte hominis, siquidem homo potest religionem à Deo accipere, illam aliis hominibus notam facere, atque per facultatem patrandi miracula, quam Deus ipsi concedere potest, hanc esse divinam demonstrare. Hæc certa sunt ex modo dictis.

3º. Revelatio hæc ingenio et indoli hominum valdè congruit. Nam, 4º. homines amant ab aliis erudiri, et sic à natura comparati sunt; ut lubenter, præsertim imperiti, ad alios confugiant ut edoceantur. 2º. Si in rebus religionis unusquisque specialem à Deo revelationem acciperet et immediatè à Deo doceretur, timendum esset ne affectus mentis et animi deliria pro voce Dei audirentur, erroribusque multis via panderetur. Tunc unusquisque suas privatas revelationes et internas illustrationes jactaret, et forsitan tot essent religiones quot capita; vel saltem nulla esset in religione consensus. 5º. Homines Deo debent exhibere cultum publicum, debent in rebus religionis consociari: atqui religio in qua homines ab aliis hominibus edocentur, est medium aptissimum ad servandum cultum publicum, fovendamque in religione societatem. Ergo, etc.

Itaque duo jam constant: 1º. Deum posse arcanas veritates hominibus manifestare: 2º. illud posse aliorum hominum ministerio. Nunc itaque probandam superest Deum posse hominibus revelare veritates menti impervias, et legibus naturalibus mandata positiva superaddere.

PROPOSITIO TERTIA.

Deus revelare potest id quod ratio verum non demonstrat, quod intellectum nostrum superat; consequenter possibilis est mysteriorum revelatio.

PROB. 1º. Quia Deistæ gratis et sine momento ullo contrarium asserunt, Deique jura et potentiam tam arectis restringunt limitibus.

PROB. 2º. Deus nobis patefacere potest id quod ratio verum non demonstrat, modò plures cognoscat veritates quæ lumine naturali nobis non innotescunt, et illas veritates secùs ac per rationem quâ præditi sumus nobis manifestare possit: atqui hæc duo certa sunt. 1º. Quidem Deus, cum sit infinitus, plures cognoscit veritates quæ lumine naturali nobis non innotescunt, quæque intellectum creatum, hominumque sensus longè prætervolant; ratio igitur humana non potest ea omnia attingere quæ cognoscit Deus; plures igitur veritates, sive in iis quæ ad suam naturam et perfectiones infinitas; sive in iis quæ ad hominem et ipsius statum præsentem vel futurum spectant, cognoscit Deus nobis occultissimas et lumini naturali impervias. 2º. Deus nobis manifestare potest illas veritates secùs ac per lumen naturale et rationem quâ nunc præditi sumus; cum enim sit naturæ auctor et Dominus, potest per splendida miracula quæ ipsi soli tribui possint, comprobare doctrinam quæ ab ipso revelatus esse divinam. Et reverà subindè ostendemus miracula divinæ religionis

firmissimum esse argumentum. Insuper, cum Deus sit infinitus, variis aliis modis nobis incognitis res occultas nobis manifestare potest, et arcana aperire.

PROB. 5°. Fingamus animo cæcigenum. Insanus foret, si omnibus aliis hominibus non crederet in iis quæ de coloribus ipsi referuntur. Atqui tamen nullas colorum ideas habet. Varios existere colores ipsi nec ratio nec lumen naturale demonstrant. Quæcumque de iis audit, captum ipsius superant. Igitur credit esse colores varios, tantummodò quia alii homines ita testantur, multaque de coloribus enarrant. Jam verò si vir qui cæcus natus est, alterius hominis testimonio fidem adhibere debet in iis quæ non intelligit, quæ ipsius captum fugiunt, quæ nec ratio, nec lumen naturale vera ipsi demonstrant, quis dicere audeat fidem non adhibendam esse Deo res homini impervias revelanti? Si testimonio hominum credere oporteat, quæ igitur animi cæcitas, quæ insania divino testimonio, Deo ipsi abdita revelanti non credere? Nonne summum Numen in sua potestate habet media quibus certò demonstrat se fuisse locutum, doctrinæque revelatæ omnem fidem habendam esse.

PROB. 4°. Ideò, ex adversariis, ea duntaxat credere debemus quæ ratio vera demonstrat, quia ratio est sola credendorum regula: atqui falsò asseritur rationem esse solam credendarum regulam. Nam, 1° admittuntur ab omnibus multa facta historica, v. g. existentia Romæ, victoriæ Cæsaris, Annibalis: atqui tamen, hæc non probantur per rationem, sed duntaxat per testimonium hominum. 2°. Licèt materiæ, extensionis;

motûs natura penitùs ignoretur, licèt circa ipsam motûs existentiam res inextricabiles à sophistis propositæ fuerint, ut videre est apud Baylium, art. *Zenon*, tamen materiæ, motûs existentia ab omnibus qui mente capti non sunt, admittitur, propter nempè relationem sensuum. Materiam, motum existere ratio non demonstrat, sed solum sensuum testimonium. Ergo ratio non est unica credendorum regula. Ergo, etc.

Et verò Deistæ quos hic refellimus, 1° Dei existentiam, immutabilitatem, et libertatem admittunt, licèt illa Dei attributa sint menti impervia, licèt intelligentiæ nostræ vim, et ingenii humani aciem prorsùs fugiant. 2° Pariter admittunt mentem esse cum corpore hypostaticè conjunctam; unio tamen hypostatica mentis cum corpore mirabilis quidem est, sed hucusquè res inextricabilis. Acutè quidem de natura illius unionis disserunt philosophi, sed nodum non reseçarunt. 3° In mathematicis multæ sunt veritates demonstratæ et ab omnibus admittæ, quæ tamen sub altera facie sunt obscuræ, nec possunt humana mente concipi. Ergo, pari ratione, mysteria credi possunt, vel potiùs credenda sunt, licèt captum nostrum superent. Quo jure, quæso, Deistæ fidem hanc procciter irrident, cum ipsi multa credant menti impervia, v. g. Dei attributa, materiæ motum, etc.? Dum mysteriis fidem damus, ipsos imitamur, qui innumeris naturæ mysteriis fidem concedunt.

Reponent se Dei existentiam attributa admittere, licèt mente humanâ comprehendi non possint, quia videlicèt ratio Dei existentiam et attributa demonstrat.

At verò, inquirunt, mysteriorum fidei veritas lumine naturali demonstrari non potest.

Verùm concedimus quidem mysteria nostræ fidei per ratiocinium, per evidentiam intrinsecam, et ex intimis rerum principiis non demonstrari, sicut existentia Dei et ipsius perfectiones demonstrantur. Sed illorum mysteriorum veritas ipso Dei testimonio et miraculis planè comprobatur. Hæc miracula innituntur argumentis certissimis, inconcussis, et quæ tantumdem valent quantum argumenta quibus Deistæ in aliis circumstantiis et in rebus humanis assensum libenti animo concedunt, ut constabit ex infrà dicendis. Addimus Deistas ipsos multa admittere, quæ relatione sensuum et testimonio hominum, non verò ratione demonstrantur: sic v. g. motum, urbis Romæ existentiam. Itaque eodem jure possumus mysteria admittere, quanquam sola ratione et ex intimis suis principiis non demonstrantur, modò firmissima aliundè argumenta suppeditemus, ut reverà in Tractatù decursu suppeditabimus, quibus constet hæc mysteria fuisse à Deo revelata.

PROB. 5°. Ab actu ad posse valet consecutio: atqui Deus revelavit mysteria, sive in religione judaïca, sive in religione christiana, quæ quidem utraque à Deo est, ut infrà apertè declarabitur, ergo, etc.

PROPOSITIO QUARTA.

Deus aliquid revelare potest à religione naturali distinctum, ideòque huic superaddere mandata positiva. Hinc religio revelata non est mera religionis naturalis expositio.

PROB. 1°. Deus est supremus creaturarum suarum dominus; potest igitur ipsis actus præcipere, qui, et si naturà rerum non sint positi, et lege naturali minimè præscripti, tamen illis occasionem afferent merita acquirendi, obedientiam et alias virtutes multas exercitandi, seseque submittendi imperio illius in ejus potestate sunt omnia. Creatura debet indubitanter hisce mandatis obtemperare, cum ipsi sint utilia, cum à supremo Domino qui jus habet ipsi imperandi lata fuerint, et cum ipsius vires non superent; Deus enim impossibilia nec jubere potest, nec unquam jussurus est.

PROB. 2°. Licet cultus externus et publicus sit necessarius, ex dixtis, licet sine ritibus et cæremoniis publicis religio perfecta esse nequeat, attamen talis cultus externus, talis ritus, tales cæremoniæ lege naturali non præscribuntur. Porrò manifestum est Deum posse definire aliquam cultûs externi formam, aliquod ministerium extrinsecum, siquidem ille cultûs externi ordo est res valdè exoptanda, valdè hominibus utilis ad illos in religione consociandos, et maximum ipsis ad virtutem incitamentum, cum magnum ad virtutem incitamentum sit hominibus scire se Deum colere eo cultu qui ab eo præscribitur, et consequenter qui ipsi gra-

tissimus est; ergo Deus potest præscribere aliquem cultus externi ordinem, licet religione naturali non præscribatur; ergo, etc.

PROB. 5°. Multa sunt quæ, licet lege naturali minimè præscribantur, tamen homines de suis officiis monent, à tentationibus avocant, à vitiis amovent, virtutis difficultates frangunt: atqui hæc omnia Deus præscribere potest; ergo potest revelare aliquid distinctum à religione naturali, et illi mandata positiva superaddere.

PROB. 4°. Deus est summè potens et summè bonus, potest consequenter innumeris bonis suas creaturas cumulare, potest virtutis exercitio addicere innumera præmia quæ virtutis meritum superent; potest hæc præmia suis creaturis promittere et ipsis pronuntiare futurum ut aliquandò ipsis rependantur: atqui talis revelatio non est mera legis naturalis interpretatio, uti evidens est, siquidem ibi agitur de præmiis quæ virtutis meritum superant, quæque recta ratio sibi derelicta cognoscere non valet; ergo, etc.

PROB. 5°. Ab actu ad posse valet consecutio: atqui Deus aliquid hominibus revelavit à religione naturali distinctum, ipsisque dedit mandata positiva, sive in religione mosaïca, sive in lege christiana, quæ quidem divina est, ut infrà apertum fiet; ergo, etc.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. 1°. contra tertiam propositionem. Deus nobis concessit rationem et intellectum eo fine ut illis utere-

mur, et ipsorum ope de iis quæ agenda sunt et credenda judicemus; igitur ratio debet esse omnium actuum nostrorum et judiciorum regula; ergo nihil credere debemus, nisi ea quæ lumine naturali vera esse demonstrantur. Ita objicit autor libri cui titulus *l'Émile*.

R. DIST. CONSEQ. Nihil credere debemus, nisi quod ratio docet et verum demonstrat, vel per probationes ipsi rei intrinsecas, vel extrinsecas, concedo: nihil credere debemus, nisi quod ratio verum demonstrat per rationes intrinsecas, nego. Itaque aliquid verum probari potest vel per evidentiam intrinsecam, seu ex intimis ipsius rei principiis; sic probatur mentem humanam esse incorpoream: vel per argumenta extrinseca ex essentia rei non desumpta: sic relatione sensuum cognoscimus existere corpora; sic testimonio hominum cognoscimus Roman urbem fuisse florentissimam. His positis, fateor, 1°. nos nihil credere debere quod rationi repugnet; et reverà nihil in religione revelata admittimus quod rationi dissentaneum sit. 2°. Fateor nihil credendum esse, nisi quod ratio verum demonstrat, sive per evidentiam intrinsecam, sive per argumenta extrinseca; et reverà nos ipsi nihil admittimus quod non probetur, vel per evidentiam intrinsecam, vel per argumenta extrinseca. At verò negamus nihil admitti posse, nisi quod verum demonstratur per evidentiam intrinsecam. Enim verò ipsi Deistæ quos hîc refellimus, nonne admittunt existentiam corporum, motus, extensionis, etc.? Atqui tamen, existentia corporum, motus, extensionis, non probatur per eviden-

tiam intrinsecam, sed tantum per relationem sensuum. Nonne admittunt facta historica, quæ tamen externo hominum testimonio unicè confirmantur? Cur igitur veritates fidei, evidentiâ intrinsecâ non quidem demonstratas, sed tamen argumentis extrinsecis firmissimis confirmatas non admitteremus? Nonne ipsa ratio docet revelationem firmatam miraculis esse divinam? Nonne ipsa ratio clamat Deum non posse leges naturæ ad erroris confirmationem infringere? Nonne ipsa ratio demonstrat Deum infinitum multa cognoscere quæ nos latent, penes ipsum esse hæc nobis manifestare et exigere ut iis fidem habeamus, mentemque nostram submittamus, modò sese fuisse locutum demonstret; sicut reapse per miracula demonstravit, uti constabit ex dicendis?

Fides ergo et revelatio rationis usum non prohibent, sed tantum dirigunt et intrâ debitos limites concludunt.

INST. Medium quo judicandum est de religione omnibus communi, debet esse omnibus commune: atqui sola ratio est medium omnibus commune; ergo sola ratio est medium quo de religione judicare possimus.

R. DIST. Sola ratio generatim sumpta est medium omnibus commune, concedo: sola ratio sumpta pro evidentiâ intrinseca alicujus veritatis, nego. Ergo sola ratio generatim sumpta est medium quo de religione judicare debemus, concedo: sola ratio sumpta pro evidentiâ interna rerum, nego. Itaque fatemur homines nullum medium habere quo judicent de religione, præter rationem generatim sumptam, id est, præter certitudinem deductam, sive ex principiis intrinsecis,

sive ex principiis extrinsecis, v. g. relatione sensuum, hominum testimonio; sed negamus rationem privatim sumptam, id est, sumptam pro evidentiâ rei intrinseca, esse solum medium quo possimus de aliqua re judicare. Quotidiè enim plures veritates admittimus et admittunt ipsi Deistæ, quæ evidentiâ rei intrinsecâ non innotescunt, sed tantum evidentiâ extrinsecâ, v. g. relatione sensuum et hominum testimonio.

OBJ. 2º. Mystera homini videntur absurda atqui Deus non potest revelare quæ videntur absurda; enim verò quæ videntur absurda, respectu illius cui sic videntur, eadem sunt ac si essent absurda.

R. 4º. Negari potest cum multis mysteria nobis videri absurda; illa enim mente non attingimus, nec intelligimus; verum nequiquam absurda videntur.

R. DIST. MIN. Quæ videntur absurda, respectu illius cui ita videntur, eadem sunt ac si essent absurda, defectu attentionis, concedo: ex ipsa objecti conditione, nego. Nemo est qui ignorare possit penes esse Deum res menti impervias revelare, censequenter doctrinam quæ à Deo revelata profertur, rejiciendam non esse, eo prætextu quòd mente non concipiatur, et ideis consuetis specie repugnet. Doctrina hæc, si firmis argumentis extrinsecis innitatur, omnem fidem meretur. Repugnantia quæ in speciem est, à repugnantia vera toto cælo distat; ut vana et fictitia habenda est, nec virum attentum retardare debet, si ex adverso pugnent argumenta inconcussa, firmissima, qualia sunt ea quibus christianorum revelatio nititur.

Et verò numquid cæcus natus colores existere infi-

ciatur, eo quod mente non concipiat qui sint colores, illosque primo intuitu, fors in speciem, repugnare perspicat? Non ita sanè. Ergo, pari jure, etc.

CAPUT SECUNDUM.

De necessitate revelationis.

Certum est revelationem esse omninò necessariam ad veritates supernaturales mente capiendas, et in hypothesi in qua Deus hominem ad ordinem supernaturalem elevaverit, prout reverà elevavit, testibus Codicibus Sacris. Ratio est quia veritates supernaturales humanam facultatem superant, et rationi sunt abdita. At verò hic non est cum Deistis quos debellamus in præsentis Tractatu quæstionis status. Igitur in quo aberrant perpendamus, ut adversus ipsos tela directè, non aliò conjiciamus.

Itaque censent Deistæ religionem revelatam, sive quatenus esset legis naturalis expositio et exterior promulgatio, sive quatenus præcepta positiva legi naturali superadderet, esse hominibus penitus inutilem et fortè noxiam, quia, inquiunt, sufficit lex naturalis, quia recta ratio sola lucidè omnia hominis officia manifestat; quia omnis lex positiva, seu omnis revelatio legi naturali superaddita disputationes excitat, homines à lege naturali avocet, ipsisque nocet, nedum pro sit. Ita præsertim Uriel Acosta in libro cui titulus, *Exemplar vitæ humanæ*. Ita Civis Genevensis, et autor libri cui titulus, *les Mœurs*, etc.

Non asserimus contra ipsos revelationem fuisse necessariam necessitate absolutâ et metaphysicâ, ut lo-

quuntur quidam. Nam certum est absolutè Deum potuisse mortales in puro naturæ statu creare, ipsis solam rationem, solum lumen naturale dilargiri, solisque legibus naturalibus illos alligare. Imò, posito quòd homo ad statum supernaturalem creatus fuerit, et ab eo statu per suum peccatum fuerit prolapsus, uti reverà contigit, revelatio nova, qualis fuit post illud peccatum concessa, non fuit absolutè necessaria ex parte Dei; quia Deus poterat hominem in massa perditionis et in tenebris relinquere. Itaque non asserimus in quovis statu absolutè necessariam fuisse revelationem. Sed adversus Deistas contendimus revelationem, in statu quo sunt homines, fuisse illis non tantum perutilem et maximè exoptandam, sed necessariam, sive ut cognoscerent, sive ut impleverent officia legis naturalis gravissima, tum ad Deum, tum ad proximum spectantia. Contendimus mortales, nisi divino spiritu afflatis fuissent, officia maximi momenti, sive erga Deum, sive erga alios homines, nec fuisse cognitione assecuturos, nec adimpleturos. Asserimus rectam rationem et legem naturalem nimium per cupiditates obscuratas fuisse quàm ut homines, positis rebus ut sunt, solo illius rationis auxilio suum finem assequerentur, officiaque gravissima et maximi momenti cognoscerent. Affirmamus homines sine revelationis beneficio nusquam legitimum Deo cultum fuisse reddituros, nec gravissima legis naturalis officia servaturos. Asserimus, uno verbo, exceptis quibusdam tantum primariis principiis, qualis est, exempli gratiâ, existentia supremi Numinis quæ non potest ignorari modo minimè vincibili, homines